

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 338 ՀՈԴՎԱԾՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՉԻԿՅԱՆ

Հասարակական հարաբերությունների՝ սահմանադրությամբ կարգավորված և պաշտպանվող կենսաձևն ապահովելու հարցում առանցքային տեղ է գրավում արդարադատության պատշաճ իրականացումը, առանց որի հնարավոր չէ երաշխավորել իրավական պետության գործառնության առաքելության համարժեք իրականացումը: Ակներն է նաև, որ արդարադատության կայացման հարցում միակ դերակատարը պետությունը չէ: Վերջինս իր իրավասու մարմինների միջոցով արդարադատության կենսագործողն է, որում այս կամ այն չափով ներգրավված են նաև այլ սուբյեկտներ, որոնք իրենց առարկայական իրավասության շրջանակներում օժանդակում են դրա իրականացմանը: Ընդ որում, օրենսդիրը նյութադատավարական օրենսդրության տարբեր ակտերով կարգավորել է այն ձևերը, ընթացակարգային կառուցակարգերը, որոնց միջոցով այլ անձինք գործուն մասնակցություն են ունենում արդարադատության իրականացմանը, իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ վերջիններիս կողմից օժանդակության իրենց լիազորությունը գործադրվում է ի չարս, առաջանում են համապատասխան քրեաիրավական հետևանքներ: Դա է պատճառը, որ Հայաստանի Հանրապետության գործող քրեական օրենսգրքով (այսուհետ՝ Օրենսգիրք) առանձին գլուխ է հատկացվել արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործություններին, որի շրջանակներում սույն հետազոտության գիտական դիտանկյունում է հայտնվել Օրենսգրքի 338 հոդվածով նախատեսված հանցակազմը (սուտ ցուցմունք կամ կեղծ եզրակացություն տալը կամ ակնհայտ սխալ թարգմանություն կատարելը): Ինչպես նշում է Լ. Վ. Վոլանովան, դատավարության շրջանակներում հայտնվող սուտ տեղեկությունները առանձնապես մեծ վտանգ են ներկայացնում անհատի, հասարակության և պետության համար, քանի որ իրավապահ մարմինների աշխատանքի որակը մեծապես կախված է ստացվող տեղեկությունների և փաստաթղթերի արժանահավատությունից¹: Այս առումով պետք է համաձայնել այն տեսակետին, որ նշված հանցանքի լրացուցիչ օբյեկտը անձանց, կազմակերպությունների իրավունքների պաշտպանության ապահով-

¹ См. u Лобанова Л. В. Уголовная ответственность за ложную информацию и понуждение к нарушению обязанности содействовать правосудию. Волгоград, 1997, էջ 3:

մանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են²:

Հարկ է նկատել, որ նշված հանցակազմը հայրենական մասնագիտական գրականության շրջանակներում դեռևս բավարար գիտագործնական վերլուծության չի ենթարկվել, որով էլ պայմանավորված են դատախազաքննչական պրակտիկայում առաջացող մի շարք խնդրահարույց իրավիճակներ: Ասվածին գումարվում է նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ձևավորած նախադեպային պրակտիկան, որն ամբողջական տեսամեթոդական լուծում չի ապահովում փակուղային իրավիճակներում: Իր հերթին, հանցակազմի օրենսդրական ձևակերպումը հարուցում է տարբեր մեկնաբանություններ, ուստի անառարկելի է խնդրի վերաբերյալ արդիական գիտական հետազոտություն իրականացնելու անհրաժեշտությունը:

Այսպես, Օրենսգրքի 338 հոդվածի 1-ին մասը պատասխանատվություն է նախատեսում քաղաքացիական կամ վարչական դատավարության գործով սուտ ցուցմունք տալու, քրեական գործով վկայի կամ տուժողի կողմից սուտ ցուցմունք տալու, ինչպես նաև քրեական կամ քաղաքացիական կամ վարչական դատավարության գործով փորձագետի կողմից ակնհայտ կեղծ եզրակացություն տալու, թարգմանչի կողմից ակնհայտ սխալ թարգմանություն կատարելու համար:

Միաժամանակ, նույն հոդվածի 3-րդ մասն ամրագրում է, որ սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանված հիմքով անձը ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, եթե իր արարքը նշանակություն չէր կարող ունենալ գործի լուծման համար, կամ նա նախնական քննության կամ դատական քննության ընթացքում մինչև դատարանի կողմից դատավճիռ, վճիռ կամ որոշում կայացնելը կամովին հայտնել է իր տված սուտ ցուցմունքի, կեղծ եզրակացության կամ սխալ թարգմանության մասին:

Հանցակազմի, ինչպես նաև դրան վերաբերող խրախուսական նորմի օրենսդրական նման ձևակերպման պայմաններում ի հայտ են գալիս մի շարք հարցադրումներ, որոնք պահանջում են կոնկրետ լուծումներ.

1. Ո՞ր պահից սկսած կարելի է անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցել ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 338-ով սահմանված հիմքերով:

2. Խրախուսական բնույթի նորմի կիրառումը ո՞ր քրեական գործով իրականացվող նախնական քննության վրա է տարածվում՝ հիմնական³ (որի շրջանակներում ենթադրաբար տրվել է սուտ ցուցմունքը, կեղծ եզրակացությունը կամ սխալ թարգմանությունը), թե՞ սուտ ցուցմունք տալու հանցակազմով հարուցված քրեական գործի շրջանակներում (այսուհետ՝ անջատված մասով քրեական գործ):

3. Ինչպիսի՞ վավերապայմանների պետք է բավարարեն սուտ

² Տե՛ս «Комментарий к УК РФ». М., 2007, էջ 858:

ցուցմունքը, կեղծ եզրակացությունը կամ սխալ թարգմանությունը քրեաիրավական հետևանքներ առաջացնելու համար:

Վերոհիշյալ հարցադրումներից առաջինի կապակցությամբ նախ և առաջ պետք է նշել, որ քննարկվող հանցակազմի հետ կապված՝ առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում այն հարցի պարզաբանումը, թե որ պահից կարելի է անձի նկատմամբ սուտ ցուցմունք տալու հանցակազմի հիմքով հարուցել քրեական գործ և ձեռնամուխ լինել դրա նախաքննության իրականացմանը: Մեր համոզմամբ, սուտ ցուցմունք տալու հանցակազմով քրեական գործ քննիչը կարող է հարուցել բացառապես այն պարագայում, երբ արդեն իսկ առկա է վարույթը եզրափակող վերջնական որոշում: Ավելին, վերջինս պարտավոր է հարուցել քրեական գործ, եթե հիմնական գործով նախաքննություն իրականացնելիս ձեռք է բերում փոխկապակցված հավաստի ապացույցների բավարար ամբողջություն անձի կողմից ենթադրաբար կատարված հանցանքի մասին: Գտնում ենք, որ պետք է հետևողականորեն ապահովվի օրենսդրական պահանջի իրացումը, և քանի դեռ հիմնական քրեական գործով վերջնական որոշում առկա չէ, նպատահարմար չէ նաև անձի նկատմամբ միաժամանակյա մեկ այլ գործով իրականացնել նախաքննություն: Հակառակ դեպքում հիմնական քրեական գործի քննության ընթացքում համապատասխան մասի անջատումն ուղղակիորեն կխաթարի անձի արդար դատաքննության սահմանադրական իրավունքը: Ըստ որում, սույն եզրահանգումը մասամբ համահունչ է ՀՀ վճարելի դատարանի որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշմանը այն առումով, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 338 հոդվածով նախատեսված սուտ ցուցմունք տալու հանցակազմի առկայության կամ բացակայության մասին հնարավոր կլինի հետեւվության հանգել միայն համապատասխան դատական ակտը կայացնելուց հետո:

Պահպանելով ՀՀ վճարելի դատարանի արտահայտած հայեցակարգային նշանակության այն դրույթը, որ անձի նկատմամբ սուտ ցուցմունք տալու հիմքով կարող է քրեական գործ հարուցվել բացառապես որևէ վերջնական որոշման առկայության պարագայում՝ առաջարկում ենք օրենսդրորեն ամրագրել ոչ միայն դատական ակտի, այլև ցանկացած այլ՝ վերջնական բնույթ կրող որոշման բացակայության դեպքում անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու³ արգելք:

Ընդ որում, մեր համոզմամբ, քրեական պատասխանատվության ենթարկվելու նշված սահմանափակումը պետք է ուղղակիորեն տարածվի ինչպես տուժողի կողմից սուտ ցուցմունք տալու դեպքերի, այն-

³ «Քրեական հետապնդման հարուցում» արտահայտությունը սույն աշխատանքում գործածվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով դրան տրված իրավական բնորոշմամբ, քանի որ նշված եզրույթի հասկացութային բովանդակության ճշգրտումը սույն հետազոտության առարկայի շրջանակներից դուրս է:

պէս էլ փորձագետի կողմից կեղծ եզրակացություն կազմելու կամ թարգմանչի կողմից սխալ թարգմանություն կատարելու դեպքերի վրա: Խրախուսական նորմը պետք է ամբողջապէս գործի ինչպէս տուժողի, այնպէս էլ փորձագետի և թարգմանչի նկատմամբ՝ ապահովելով կարգավորման որոշակիությունը և իրավական պատվիրանի ամբողջական իրացումը:

Բացի այդ, հարկ է նկատի ունենալ նաև այն իրողությունը, որ ՀՀ բարձրագույն դատական ատյանը նշված դիրքորոշումը հայտնել է այն պարագայում, երբ հիմնական գործով քննությունն արդեն իսկ թևակոխել էր դատաքննության փուլ: Բնական է, որ նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանի նշված որոշման գործողությունը չի կարող տարածվել այն դեպքերի վրա, երբ հիմնական քրեական գործը չի տեղափոխվում դատական քննություն: Ակներև է, որ սուտ ցուցմունք, կեղծ եզրակացություն կամ սխալ թարգմանություն կատարելու հանցակազմի առկայության հարցը չի կարող կախվածության մեջ դրվել օբյեկտիվ պատճառներով գործով վարույթը դատաքննություն չսեղափոխվելու փաստից: Տեսական հայտնի դրույթ է, որ քրեադատավարական իրավունքի նորմերով սահմանված ընթացակարգերի բացակայությամբ չի կարող որոշվել արարքի հանցավորությունը: Քրեադատավարական իրավունքը կոչված է սուկ կարգավորելու ենթադրյալ հանցանքի քննության իրականացման կարգը՝ չշոշափելով նյութական իրավունքին վերաբերող հարցերը: Այլ կերպ ասած՝ քրեադատավարական իրավունքը չի կարող քրեական օրենքի հատուկ մասով նախատեսված արարքի կատարման համար պատասխանատվության ենթարկվելու լրացուցիչ վավերապայմաններ նախատեսել: Եթե գործով ձեռք բերված հավաստի ապացույցներով հիմնավորվում է անձի կողմից սուտ ցուցմունք տալու փաստը, ապա բացակայում է քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը չիրացնելու որևէ պայման:

Ընդ որում, նման մեկնաբանման հնարավորություն ապահովում է նաև օրենսդիրը: Այսպէս, «նախնական քննության կամ դատական քննության ընթացքում մինչև դատարանի կողմից դատավճիռ, վճիռ կամ որոշում կայացնելը» արտահայտությունն ամենևին չի ենթադրում, որ հիմնական քրեական գործով պետք է առկա լինի բացառապէս դատական ակտ: Նշված օրինադրույթի բովանդակությունից բխում է, որ օրենսդրի կամքը հանգել է բացառապէս վարույթն ավարտող եզրափակիչ դատավարական փաստաթղթի հիման վրա ՀՀ քրեական օրենսգրքի 338 հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով քրեական գործ հարուցելուն: Եվ այս համատեքստում որևէ նշանակություն չունի նշված դատավարական որոշումը կազմվել է դատաքննության, թե՛ նախաքննության, դատարանի, թե՛ վարույթն իրականացնող այլ մարմնի կողմից: Ասվածը հիմնավորվում է նաև այն հանգամանքով, որ նախնական քննության փուլում գործով վարույթը այսպէս թե այնպէս չի կարող

դադարել դատարանի որոշման հիման վրա: Հետևապես, հակառակ տրամաբանությամբ ուղղորդվելու պարագայում «որոշում» եզրույթի մատնանշումն օրենսդրությամբ անիմաստ կլիներ: Մինչդեռ օրենսդիրը յուրաքանչյուր եզրույթին տվել է ինքնուրույն իրավական նշանակություն և համարժեք բովանդակություն, ինչը չի կարող անտեսվել նորմը մեկնաբանելիս: Մեր համոզմամբ, հիշատակված օրինադրույթի մեջ մատնանշված «որոշում» բառը վերաբերում է նույն օրինադրույթում գործածված «նախնական քննության» փուլին այնքանով, որքանով նախնական քննության փուլում քրեական գործով վարույթը դատարանի կողմից կայացվող որոշմամբ չի կարող ավարտվել:

Հետևապես գտնում ենք, որ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումն ամեննին չի հակասում խնդրի օրենսդրական կարգավորմանը և դրա վերաբերյալ մեր մոտեցմանն այնքանով, որքանով այն վերաբերում է բացառապես այն գործերին, որոնցով վարույթն արդեն իսկ տեղափոխվել է դատաքննություն: Մինչդեռ, երբ այն կարճվել է նախնական քննության փուլում, և առկա է անձի կողմից սուտ ցուցմունք տալը հաստատող փոխկապակցված հավաստի ապացույցների բավարար ամբողջություն, լիովին առկա են քննարկվող հոդվածի հատկանիշներով քրեական գործ հարուցելու վավերապայմանները:

Սույն ուսումնասիրության օբյեկտ համարվող հանցակազմի օրենսդրական ձևակերպման շրջանակներում օրենսդիրը չի կոնկրետացրել էլակետային նշանակություն ունեցող այն հարցը, թե որ պահն է համարվում խրախուսական նորմի կիրառման վերջնաժամկետ: Մինչդեռ նշված հարցադրումը գործնական ծանրակշիռ նշանակություն ունի՝ պայմանավորված այն իրողությամբ, որ հաճախ քրեական գործերի քննության ընթացքում տուժողների կողմից տրվում են իրականությանը ակնհայտ չհամապատասխանող տեղեկություններ, որոնց անարժանահավատ բնույթը հիմք է տալիս հարուցելու առանձին քրեական գործ և դրա քննությունն իրականացնելու առանձին վարույթի շրջանակներում: Նման պայմաններում պարզ չէ, թե որ պահից սկսած իրավաբանորեն այլևս չի արժևորվում խրախուսական նորմի կատարումը:

Մեր համոզմամբ, քրեական օրենսգրքով նախատեսված խրախուսական բնույթի նորմերի կիրառման ժամանակ վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է գնահատման առարկա դարձնել այն հարցը, թե խրախուսական նորմի կատարմամբ որ հասարակական հարաբերություններին անմիջականորեն սպառնացող վնասն է կանխվել կամ հասցվել նվազագույնի: Ակներև է, որ խրախուսական բնույթի նորմերի էությունը հենց հնարավոր քրեաիրավական պատասխանատվության իրացումը կանխելն ու արարքի հանրային վտանգավորությունը բացառելը կամ նվազեցնելն է: Գտնում ենք, որ անձի համար նշված բարենպաստ իրավական հետևանքին կարելի է հասնել բացառապես այն գործի շրջա-

նակներում անձի ինքնախոստովանական ցուցմունքի պարագայում, որով կատարվել է քննարկվող հակաիրավական գործողությունը:

Ելնելով վերը ասվածից, կարելի է արձանագրել, որ սուտ ցուցմունքի, կեղծ եզրակացության կամ սխալ թարգմանություն կատարելու մասին հայտնելը անձի համար կարող է չառաջացնել անբարենպաստ քրեաիրավական հետևանքներ բացառապես այն պարագայում, երբ այն իրականացվել է հիմնական քրեական գործի շրջանակներում՝ մինչև վերջնական բնույթի վարույթային ակտի կայացումը: Նման մոտեցումը հիմնավորվում է նաև այն հանգամանքով, որ անձի տված սուտ ցուցմունքի, սխալ եզրակացության կամ կեղծ թարգմանության հանրորեն վտանգավոր հետևանքները դրսևորվել են բացառապես այն գործի շրջանակներում, որում տրվել է սուտ ցուցմունքը, կազմվել թարգմանությունը կամ եզրակացությունը: Հակառակ պարագայում, նշված գործողությունների կատարումն առանց ուղեկցող հանրորեն վտանգավոր հետևանքների, քրեական օրենքով ինքնին դատապարտելի արարք չէ: Օրենսդիրը նշված արարքների համար սահմանել է քրեական պատասխանատվություն՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ դրանք խաթարում են արդարադատության բուն էությունը, վարույթի օրինական շարժընթացի համար հարուցում անհաղթահարելի խոչընդոտներ և ի վերջո դրվում կայացվող որոշումների հիմքում: Քննարկվող համատեքստում խրախուսական նորմի օրենսդրական ամրագրումը նպատակ է հետապնդում չեզոքացնել անձի արարքի հակաիրավականությունը՝ այն հանգամանքը հաշվի առնելով, որ իր ակտիվ գործողություններով վերջինս բացառել է կամ նվազագույնի է հասցրել արարքի պարսավելիությունը:

Ուստիև, թեպետ ՀՀ քր. օր.-ի քննարկվող հոդվածի տառացի մեկնաբանությունն ուղղակիորեն չի տալիս այդ հնարավորությունը, այսուհանդերձ գտնում ենք, որ խրախուսական նորմի կատարումը կարող է անձին ազատել քրեական պատասխանատվությունից բացառապես այն պարագայում, երբ վերջինս հիմնական գործի շրջանակներում է խոստովանել տրված ցուցմունքի կամ եզրակացության կամ թարգմանության սուտ կամ կեղծ լինելը:

Ընդ որում, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաև այն հանգամանքը, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով քննարկվող հիմնախնդրին, արտահայտել է սկզբունքային իրավական դիրքորոշում, որի համաձայն՝ ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքի 338 հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավադրույթի լույսի ներքո նույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի մեկնաբանությունից բխում է, որ «հիմնական գործի քննության ընթացքում, ընդհուպ մինչև դատարանի կողմից վերջնական դատական ակտ կայացնելը, անձը հնարավորություն ունի հարցաքննվելու և այլ ցուցմունք տալու կամ կարող է հայտնել իր տված ցուցմունքի սուտ

լինելու մասին: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված երկու դեպքերում էլ, քանի դեռ իրագործված չեն օրենսդրի կողմից առաջադրված պայմանները, խոսք չի կարող լինել սուտ ցուցմունք տալու հանցակազմի առկայության մասին»⁴:

Նման լուծումը, կարծում ենք, բխում է նաև քրեական օրենսգրքում խրախուսական բնույթի նորմերի ամրագրման տրամաբանությունից և համապատասխանում է իրավունքի տվյալ ճյուղի սկզբունքներին:

Քննարկվող հանգամանքների լույսի ներքո առաջ է գալիս մեկ այլ խնդիր ևս: Առանձին դեպքերում գործով վարույթն ավարտվում է նախնական քննության ընթացքում, և գործով վարույթը չի տեղափոխվում դատական քննության փուլ: Նման պայմաններում ստացվում է այնպես, որ նախնական քննության փուլում գործի վարույթի կարճումը բացառում է խրախուսական նորմի կիրառումն այնքանով, որքանով նախաքննության փուլում կայացվող վարույթային ակտն ինքնին դատական ակտ չէ: Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանի վերոհիշյալ որոշման համաձայն՝ հենց դատական ակտի՝ օրինական ուժի մեջ մտնելն է համարվում քննարկվող խրախուսական նորմի կատարման վերջնաժամկետ:

Մեր կարծիքով, սույն պարագայում օրենսդրական կարգավորումն ակնհայտորեն ենթակա է վերանայման, քանզի բացակայում է նորմի և դրանով հետապնդվող նպատակի միջև անհրաժեշտ իրավական համամասնությունը: Այսպես, օրենսդիրը նման նորմի ամրագրմամբ նպատակ է հետապնդել նախանշելու այն վերջնաժամկետը, որից հետո անձի հայտարարությունը չի կարող նրան քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմք լինել: Օրենսդրական կարգավորման տիրույթից պարզապես դուրս է մնացել այն հանգամանքը, որ առանձին դեպքերում վարույթը կարող է վերջնական բնույթ ստանալ մինչդատական փուլում կայացվող և եզրափակող բնույթի ակտերի միջոցով, որոնք բովանդակային առումով հավասարեցվում են վերջնական դատական ակտերին: Հետևաբար, խրախուսական նորմի կիրառման վերջնաժամկետն ամեննին չպետք է կապվեր բացառապես դատական քննության փուլի հետ:

Այստեղից հետևում է, որ անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու խրախուսական նորմի կիրառման ավարտը պետք է կապել ոչ թե կոնկրետ դատավարության փուլի, այլ կայացվող որոշման բնույթի հետ՝ գնահատելով վարույթի համար դրա վերջնական լինելու հարցը: Բոլոր դեպքերում, վարույթը եզրափակող ակտը կայացնելուց հետո, անկախ դրա փուլից, այլևս չպետք է գործի խրախուսական նորմը՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ անձի կատարած արարքն արդեն իսկ առաջացրել է համապատասխան քրեաիրավական

⁴ Տե՛ս 27.08.2010 թ. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ԼԴ/0301/01/09 քրեական գործով կայացված որոշումը, www.datalex.am:

հետևանքներ և դրվել է կայացված վարույթային ակտի հիմքում: Մինչդեռ վերջինս, հնարավորություն ունենալով մինչև այդ ակտի կայացումը հայտնելու տրված ցուցմունքի (եզրակացության, թարգմանության) սուտ կամ կեղծ լինելու մասին, չի օգտվել այդ հնարավորությունից, չի իրականացրել անհրաժեշտ հանրօգուտ վարքագիծ՝ դրսևորելով ակնհայտ հակահասարակական դիրքորոշում, ինչն էլ նշված հանցակազմն առաջացնելու համար լիովին բավարար է:

Կարծում ենք, որ նման պայմաններում անջատված մասով քրեական գործի շրջանակներում անձի հայտարարությունն իր կողմից տրված ցուցմունքի (եզրակացության, թարգմանության) սուտ կամ կեղծ լինելու մասին կարող է գնահատվել որպես պատասխանատվությունը կամ պատիժը մեղմացնող հանգամանք, և անձը կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 72-75 հոդվածներով սահմանված ընդհանուր հիմունքներով: Առաջարկվող մոտեցումը, մեր համոզմամբ, առավելապես համապատասխանում է իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին:

Առաջարկվող գործնական լուծումների համատեքստում ծագում է իրավական մեկ այլ հարցադրում. ինչպիսի՞ ընթացք տալ հիմնական գործին այն պարագայում, երբ անջատված մասով քրեական գործի շրջանակներում անձը հայտնել է իր կողմից տրված ցուցմունքի (եզրակացության, թարգմանության) սուտ կամ կեղծ լինելու մասին: Խնդիրն այն է, որ գործող օրենսդրությունն ուղղակիորեն չի նախատեսում նոր երևան եկած հանգամանքի հիմքով քրեական գործով մինչդատական վարույթի ընթացքում կայացվող վերջնական որոշման վերանայման հնարավորություն:

Սահմանադրական դատարանը, 04.02.2011թ. ՍԴՈ-935-Ն իր որոշման պատճառաբանական մասի 6-րդ կետում անդրադառնալով քննարկվող հիմնախնդրին, արձանագրել է իրավական դիրքորոշում. «...գործնականում առաջին հերթին հանցագործության հետևանքով տուժած անձի իրավունքների ու արժանապատվության խախտում պետք է դիտարկվի այն, որ օրենսդրության մեջ բացակայում է նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով քրեական գործի մինչդատական վարույթի ընթացքում կայացված՝ գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու կամ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին վերջնական որոշումների վերանայման մեխանիզմը»⁵:

Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 21 հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ քրեական հետապնդման մարմնի՝ գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու կամ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշման առկայությունը բացառում է քրեական գործը նորոգելը, եթե այն կարող է հանգեցնել անձի

⁵ 04.02.2011 թ. ՍԴՈ-935-Ն որոշումը, www.concourt.am

վիճակի վատթարացման, բացառությամբ սույն հոդվածի չորրորդ մասով նախատեսված դեպքերի:

Միաժամանակ, նույն հոդվածի 4-րդ մասն ամրագրում է նաև, որ հոդվածի երկրորդ և երրորդ մասերի կանոնները չեն գործում սույն օրենսգրքի 12¹ բաժնով (նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայում) նախատեսված դեպքերում:

Վկայակոչված իրավադրույթների բովանդակային-համադրված վերլուծությունից ուղղակիորեն բխում է, որ օրենսդիրն անուղղակիորեն նախատեսել է իրավական հնարավորություն նոր երևան եկած հանգամանքերի հիմքով վերանայման ենթարկելու նաև մինչդատական վարույթի շրջանակներում կայացված «գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու կամ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշումները»: Հակառակ դեպքում, եթե առաջնորդվենք այն տրամաբանությամբ, որ նոր երևան եկած հանգամանքի հիմքով վերանայման է ենթակա բացառապես դատական ակտը, ապա բոլորովին անիմաստ էր ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 21 հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված բացառությունը: Ակներև է, որ այս դրույթը բացառապես վերաբերում է մինչդատական վարույթի շրջանակներում կայացվող ոչ դատական որոշումներին այնքանով, որքանով հոդվածի շարադրանքում գործածված է «քրեական հետապնդման մարմին» բառակապակցությունը: Մինչդեռ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 6 հոդվածի 22-րդ կետի համաձայն՝ քրեական հետապնդման մարմիններ են համարվում դատախազը (մեղադրողը), քննիչը, հետաքննության մարմինը: Հետևապես, նշված օրինադրույթի շրջանակներում օրենսդիրը նկատի է ունեցել այն դեպքերը, երբ «գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու կամ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշումները» կայացվում են մինչդատական վարույթում: Բնականաբար, ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 21 հոդվածի 4-րդ մասով օրենսդիրը, նախատեսելով բացառություն, անուղղակիորեն իրավական հիմքեր է ապահովել նաև մինչդատական վարույթի ընթացքում վերջնական որոշումները նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով վերանայման ենթարկելու համար:

Այսպիսով, կարծում ենք, որ օրենսդրությամբ առկա են համարժեք կառուցակարգեր նախաքննության փուլում կայացված վարույթն ավարտող որոշումները՝ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով վերանայելու համար: Հետևապես, առաջարկվող իրավակարգավորման պարագայում որևէ դատավարական շահ ՀՀ քր. դատ. օրենսդրությամբ սահմանված կառուցակարգերի շրջանակներում անմիջական վտանգի չի ենթարկվում:

Բնականաբար, քրեական գործի հարուցման պահի և խրախուսական նորմի կենսագործման ելակետային հարցադրումները քննարկելուց զատ, էական նշանակություն ունի նաև այն հարցի պարզաբանումը, թե ինչպիսի վավերապայմանների պետք է բավարարի ցուցմունքը

քրեախրավական հետևանքներ առաջացնելու համար:

Փաստորեն, հարուցված քրեական գործով վարույթի շրջանակներում քրեական պատասխանատվություն է առաջացնում այն ցուցմունքը,

– որը տվել է տուժողը կամ վկան,

– որն էական նշանակություն է ունեցել քրեական գործը լուծելու հարցը որոշելիս:

Այս համատեքստում առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում հատկապես երկրորդ հատկանիշի քննարկումը: Բանն այն է, որ օրենսդիրը ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 338-ում գործածում է ոչ թե «էական նշանակություն» արտահայտությունը, այլ պարզապես «նշանակություն» բառը, ինչը, գտնում ենք, համադրելի չէ սույն հանցակազմի էությանը: Մեր կարծիքով, ամեն սուտ ցուցմունք չէ, որ ունի քրեածին նշանակություն, և որը տալու դեմ պետք է պայքարել քրեական քաղաքականության գործիքակազմերով: Ցուցմունքը համարվում է սուտ, եթե դրանում ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն խեղաթյուրված են այն փաստերը, որոնք էական նշանակություն ունեն գործի լուծման համար: Ցուցմունքի սուտ լինելը նշանակում է իրականության հետ դրա բովանդակային անհամապատասխանություն:

Ուստի, գտնում ենք, որ քրեախրավական հետևանքներ կարող է առաջացնել բացառապես այն սուտ ցուցմունքը, որը էական նշանակություն է ունենում քրեական գործը լուծելու համար, դրվում է տվյալ գործով որոշման հիմքում: Ինչպես նշվում է մասնագիտական գրականության մեջ, հանցավոր կարող է համարվել միայն այն սուտ ցուցմունքը, որը վերաբերում է ապացուցման առարկային, գոյություն ունեցող, առկա հանգամանքներին և կարող է ազդել օրինական ու հիմնավորված դատական ակտ կայացնելու վրա⁶: Հակառակ դեպքում, ըստ օրենքով սահմանված պահանջների, եթե տրված ցուցմունքը ողջամտորեն էական նշանակություն չէր կարող ունենալ քրեական գործի ճակատագիրը որոշելու իմաստով, այն չպետք է առաջացնի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 338 հոդվածով նախատեսված հանցակազմի իրավական հետևանքները:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ առաջարկում ենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 338-ի 3-րդ մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«Սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանված հիմքով անձը ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, եթե իր արարքն էական նշանակություն չէր կարող ունենալ գործի լուծման համար, կամ նա հիմնական գործի դատական քննության կամ նախնական քննության ընթացքում մինչև վարույթն իրականացնողի կողմից դատավճիռ, վճիռ կամ որոշում կայացնելը կամովին հայտնել է իր տված սուտ ցուցմունքի, կեղծ եզրակացության կամ սխալ թարգմանության մասին...»:

⁶ Ст' у Говорков Н. Лжесвидетели // Законность. 2005, № 1, էջ 34:

Սույն հոդվածով հիմնական է համարվում քրեական, քաղաքացիական կամ վարչական այն գործը, որի շրջանակներում տրվել է սուտ ցուցմունքը, կեղծ եզրակացությունը, կամ կատարվել է սխալ թարգմանությունը:

Հույս ունենք, որ խնդրո առարկա հանցակազմի հետագա կատարելագործմանն ուղղված մեր առաջարկները մոտ ապագայում կարժանանան հայ օրենսդրի ուշադրությանը, հաշվի կառնվեն նրա կողմից և կնպաստեն դատախազաքննչական պրակտիկայում առաջացող մի շարք փակուղային իրավիճակներն արդյունավետ լուծելուն:

Բանալի բառեր – *ակնհայտ սուտ ցուցմունք, վկա, տուժող, հիմնական քրեական գործ, փորձագետի եզրակացություն, քրեական պատասխանատվություն, հանցակազմ*

СЕРГЕЙ АРАКЕЛЯН, ТИГРАН ХАЧИКЯН – Основные направления совершенствования состава преступления, предусмотренного ст. 338 Уголовного кодекса Республики Армения. – В статье уточняется состав преступления, предусматривающего уголовную ответственность за заведомо ложные показания и заключение эксперта или неправильный перевод (ст. 338 УК РА). В частности, отмечается, что названные преступные деяния препятствуют достижению истины в уголовном и гражданском судопроизводстве. Тем не менее факты лжесвидетельства в нашей стране далеко не всегда получают необходимую уголовно-правовую оценку, что снижает авторитет правосудия. В статье теоретически обосновывается решение возникающих в следственной практике проблем, связанных с оценкой достоверности доказательств и возможностью возбудить уголовное дело по признакам ст. 338 УК РА. Даются конкретные рекомендации, как эффективно решить указанные проблемы.

Ключевые слова: *заведомо ложное показание, свидетель, потерпевший, основное уголовное дело, заключение эксперта, уголовная ответственность, состав преступления*

SERGEY ARAKELYAN, TIGRAN KHACHIKYAN – The Main Directions of the Improvement of the Corpus Delicti Provided by the Art. 338 of the Republic of Armenia Criminal Code. – The article discusses actual problems of improvement of corpus delicti which provides criminal responsibility for false testimony, expert opinion, or mistranslation (Art. 338 of RA Criminal Code). In particular, it is mentioned that these criminal acts hinder the achievement of truth in criminal and civil proceedings. At the same time, in the present conditions the facts of perjury do not always receive the necessary criminal and legal assessment, thus hampering the strengthening of the authority of the judiciary in our country.

In this context, the main theoretical and practical importance of this paper is the effort theoretically to justify the solutions of the problems occurring in the investigative practice of Republic of Armenia connected to the evaluation of the reliability of the relevant evidences and the possibility of instituting criminal proceedings on the grounds of the article 338 of RA Criminal Code. In this regard, certain scientifically based proposals for an effective solution to the above mentioned problems are proposed by the authors.

Key words: *false testimony, the witness, the victim, the main criminal case, expert opinion, criminal responsibility, corpus delicti*